

דפי עיון

במפרשים

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.
ובכך הוא אומר:
"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

י"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.ב.שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ג

פרשת ויצא

א. אור החיים.

פרק כט' פסוק לא':

לא) וַיֵּרָא ה' כִּי שְׁנוּאָה לָאֵת. יבנן לומר כי
ה' לבדו הוא שידע והביר כי היא
שנואה לא בן היא שלא הרגישה בשנאתה
אלא שהיתה חושבת שאינה אהובה לבד
כאשר אבא מדיקריה בסמוך. ורבותינו ז"ל
(ב"ר פ' ע"א) אמרו שנואה שהיו אומרים זו
אשתו של שונא שהוא עשו דקתיב (פלאכי א')

ואת עשו שנאתי, ותקרא על שמו. וכפי זה אם
לא היו לה בנים היו מצדיקים הדברים כי לא
בת זוגו של יעקב, לזה נפתח דחמה. ואמרו
ורחל עקרה פרוש בלי האי ואולי יסיר שנאתה
שזו אינה יולדת וזו יולדת:

סלח

1. על אינה קושי אפשרי מנסה פרשנו לענות בתחילת דבריו?
2. איך וצא סמך מה לא הרגיש לאה בפנאתה?
3. מה בדיוק אמרו רז"ל במדרש ומה מוסבר ע"י זה?
4. לאה לאה ילדה בנים ורחל היתה עקרה?
5. אם כן לאה פסוק עם רחל ילדה?

* * *

ב. תורת משה - אלשיך

פרק ל' פסוקים כו', כח':

ויאמר אליו לבן אם נא מצאתי חן בעיניך
נחשתי ויברכני בגללך. ויאמר נקבה שכרך
עלי ואתנה (ל כדכח).

(כו) ויאמר אליו לבן הנה עד כה לא הייתי
לחן בעיניך כי רמיתך בלאה, והנך אומר עתה
תנה את נשי כאילו שתיהן שוות לפניך, וכן
באמריך אשר עבדתי אותך בהן כמדובר, הנה
ששמת אתה עתה בדבר למפרע ומצאתי חן
עתה בעיניך, אך עד כה לא מצאתי חן, אך
אני נחשתי מאז כי תשמת לאחר זמן.

או שעור הכתוב אם עתה בלבד ולא מאז
מצאתי חן הוא בעיניך, אך בעיני ה' מאז
מצאתי חן, כי אשר היה לבן עלי שרמיתך
לא כן הוא רמאותי, כי מה יצא, כי אני
נחשתי בפעולתי כוונת הבורא, והראיה כי הלא
ויברכני ה' בגללך כי אהובו יתברך אתה, ואילו
הייתי בזה מצר לך לא היה מברכני ה' בגללך,
אך אין זה כי אם שרמאותי היה רצוני יתברך
ונתן שכרי.

(כז) הנה השבתי על היוצא מכלל דברך, אך
אשר היה עיקר שאלתך תנה את נשי אין ראוי
תולידם עד תקנה נכסים לפרנסה. לכן נקבה
שכרך שכן עבודה, ואז ואתנה את נשך, וזהו
אומרו ויאמר פעם שנית כי זה חזר על עיקר
השאלה ואמר נקבה לא תחוש לרמאות פן
אחליף משכורתך כאשר בעבודת שבע שנים
ברחל ונתתי את לאה, כי עתה נקבה פרש
בעצם דברך עלי שלא יהיה מקום לשנות.

1. קטע הראשון מאמר פרשנו את דבריו והתנהגותו של לבן, התוכל להסביר?
2. קטע השני מתפאר לבן כי כיוון לדעת הקב"ה וצפה בפליחותו, התוכל לפרט?
3. מהו הקושי האפשרי לדעת פרשנו בפסוק כח' ומה בדיוק הסברו?

* * *

ג. מדרשי תורה להקדוש ר' אנשלמה האשתורקי הו"ד.

פרק ל' פסוק לא': ויאמר יעקב לא תהן מאומה, ר"ל אמר לו כבר ידעתי לא יצא פרעון שלם מידך, לזה איני רוצה שיצא הפרעון מתחת ידך, אמנם אם תעשה לי שהפרעון יצא מתחת ידי ר"ל מהריוח שבידי אשובה ארעה צאנך אשמור: ולבנותי מה אעשה לאלה, יתכן שידע אמרן: הלא נכריות נחשבנו לו כי מכרנו לזה אמר מה אעשה להן עוד מן הטובה מאשר הטיבותי, עד שהן מתרעמות עלי, כי כל החיל אשר עשיתן שלי הוא היה ודי להן במה שבידן: ועתה לכה וכו' הרצון בזה ועתה מה שבידך יהיה לך ר"ל שלך שלך ונכרתה ברית ופטור כללי וברית קיים ביני וביניך:

1. מהו הקושי האפשרי בקטע הראשון צל"ו מנסה פרשנו לצנות?
2. איך הוא מסביר את הקטע השני פיוסו לצנות?
3. מה מוסיף פרשנו בקטע הפלישי?

* * *

ד. שם משמואל.

אדרבה כוונתו היתה להתרחק ממנו, עצמו וממונו, ועיין בזה"ק בפסוק והכשבים הפריד יעקב. ע"כ לא רצה בשום שכר שיבוא מידו, רק מעצמו כנ"ל, ובוה יש לפרש מה שבמצרים לקחו את הרכוש הגדול רק ע"י שאלה, ולמה לא בקשו מהם במתנה, כי בודאי לא היו מונעים מהם, שהרי אמרו כולנו מתיש ועוד בעד עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו ולמה להם לקחת בשאלה שיהי להם למצרים טענה עליהם ובש"ס סנהדרין (צ"א). שבאו המצרים לדון לפני אלכסנדרוס מוקדון, ולהנ"ל ניחא שהרי כל עצמם היו צריכים להפרד מן המצרים שלא יהי להם שום חיבור, ע"כ לא הי' יכולים ליקח במתנה רק בשאלה ולזכות בהם אח"כ מעצמו בדין שלל מלחמה כאשר רדפו אחריהם כמ"ש הספורנו שם, אבל אם היו ליקחים מתנה מהם, לעולם הי' להם קצת חיבור באמצעות המתנה, והבן:

פרק ל' פסוק לא': ויאמר לא תתן לי מאומה אם תעשה לי הדבר הזה וגו'. נראה שיעקב לא רצה בשכר כזה שיהי לבן הנותן רק שמאליו יבוא לו שכרו ע"י לידת הצאן כמראה שהתנו, ויובן עפ"י דברי האלשיך בפסוק ונתן לי לחם לאכול, היינו שתגיע לו השפעה רק ע"י הש"י בעצמו ולא ע"י שר הארץ, ע"ש. וע"כ אם הי' לבן הנותן לו את שכרו שוב הי' בא ע"י שר הארץ כמובן. ויש עוד לומר דהנה נותן ומקבל יש להם חיבור וצירוף זה לזה ע"י שהדבר הניתן מחברם ומצרפם, ועיין מ"ש מהר"ל בתפארת ישראל בהא דהלוחות היו ספחים בידו של הקב"ה וספחים בידו של משה שאז תכלית אדיבוק של משה בהש"י, ע"ש. והנה יעקב לא רצה להתחבר כלל אל לבן, וזה הפי' עם לבן גרתי שהי' תמיד מחויק עצמו לגר בלתי מחובר ללבן.

1. מה רצה יעקב ומה העני?
2. מהו הרציון שהאלשיך הקדוש מפתחו כאן?
3. איך הסיפור והפסוקים מסייעים להסבר זה?
4. מה קרה במצרים ואיך זה דומה?
5. מה טענו המצרים לפני אלכסנדר מוקדון, מה היתה התשובה?
6. איך ההשאלה הפכה לרכוש מלא בסוף?

* * *

פרק ל' פסוקים לה' - לו':

(לה) יעקב התנה להסיר את צעירי הצאן, וגם מהם רק נקודים וטלואים; אך לבן מסיר גם את התישים ואת העזים הממליטות, שמהן אפשר היה לצפות לזולדות נקודות וטלואות, וכן הוא מסיר גם את העקודים ברגליהם, כל בעזים, שהיה בו רק מקצת לבן, וכל בכבשים שהיה בו חום; וכך נותר עדר, שהרחלים היו כולן לבנות, והעזים — כולן שחורות, ורק בדרך נס אפשר היה לצפות לזולדות עקודות וטלואות.

(לז) אחרי כל זה, הרי מעשה המקלות ייחשב כהשתדלות מוצדקת בתכלית, גם אילו היה בו משום תחבולה בדוקה ומנוסה, — דבר שודאי לא יתאשר על-ידי הנסיון. אולם, מהמשך הסיפור אנחנו למדים, שלבן היה מפר את ההסכם עשרת מונים, והיה קובע תנאים חדשים על צורת הכתמים והחברברות; קשה להניח שפעולה כללית — כהצגת מקלות לעין הצאן — יכלה להביא לידי כך, שפעם יולדו נקודים, ופעם ברודים, ופעם עקודים וכו'; ההצלחה יכלה לבוא רק בכח השגחה מיוחדת, כדרך שגם יעקב ביטא זאת בדבריו; תחבולת המקלות היתה רק תחליף קלוש לתישים ולעזים שלבן הסיר שלא כדין; עם זה לא נמנע יעקב מלהיעזר באותה תחבולה, שכן אסור היה לו לסמוך על הנס (עי' פסחים סד ע"ב), והיה עליו גם כאן לעשות לפחות את שלו.

אלו:

1. מה מציק על פרשנו כבואו לבאר צנין זה?
2. פרשנו רוצה להוכיח שכל ההשתדלות של יעקב היתה רק מלש מהאמין שהק"ה יהיה בעזרו, למה הוא חושב כך?
3. מה עשה לבן ומה היתה תשובת יעקב?
4. האם יעקב רימה ופאה?
5. האם ומה צנינו ללאמור מכל זה?

* * *

ו. המשתדל.

פרק לא' פסוקים יח' - יט':

[יח] וינהג את כל מקנהו: ואת צאן לבן הניח ביד עבדי לבן, כי אין ספק שאם היה לבן מוצא צאנו ביד יעקב לא היה מחריש, גם יעקב לא היה אומר לו: הכר לך מה עמדי וקח לך. [יט] לגזוז את צאנו: שנתן ביד בניו דרך שלושת ימים בינו ובין יעקב (רש"י) ויעקב בחר לברוח בזמן שלא היה לבן בביתו, כי היו יעקב ולבן שכנים, ולפיכך קרא לרחל וללאה השדה אל צאנו כשרצה לדבר עמהן בסתר. לגזוז את צאנו: היו עושים משתה ושמחה בשעת הגזיזה (עיין ש"א כ"ה) שהיא אצל הרועים כמו הקציר לעובדי האדמה, ובעל המקנה היה עומד על המלאכה שלא יגנבו הפועלים מן הצמר. [אמנם התרפים ב"ל שהם כלים שהיו קוסמים בהם לדעת העתידות והנסתרות, והיו נקראים אלהים, לא שהיו עובדים אותם ממש, אלא שהיו חושבים שהאל או האלילים משפיעים על הכלים ההם ומודיעים הנסתרות על ידם (קרוב לענין העגל שעשו ישראל, והעגלים שעשה ירבעם, ופסל מיכה), ורחל גנבתם כי האמינה בהם, אעפ"י שלא היתה עובדת ע"ז, כי סוף סוף לא היו אלא כעין גורל, והיה אותו כלי מורכב מחלקים רבים, והיו השואלים מנענעים אותם בדרכים ידועים, ולפי מה שהיה יוצא במקרה ע"י הניענוע ההוא היו שופטים כי האל השיב כך וכך, ואין זו ע"ז כי אם לפי מחשבת השואל, אם הוא מאמין שהתשובה באה לו מהאלילים ולא מאל יתיד.]

אלו:

1. על איזה קושי אפשרי צונה פרשנו כפסוק יח' ולמה זה מחויב האצ"אות?
2. למה בחר יעקב לברוח בדיוק באוצר זה דוקא?
3. למה ביקש יעקב את נשיו לבוא אליו לשדה?
4. פרשנו מסביר את צנין התרפים וקובע שאין זו צמדה זרה רק אם מאמינים בה, למה זה חשוב לו להדגיש?
5. אם כן מה יחסה של רחל לתרפים ולמה לנהג אותם?
6. האם ולמה יעקב לא האים כלפי רחל על מציה?

* * *